

MUNCĂ SALARIATĂ ȘI CAPITAL



K. MARX

Proletari din toate țările, uniți-vă!

MUNCĂ SALARIATĂ ȘI CAPITAL

*KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS
1847–1891*

REPUBLICARE
COMUNISM ȘTIINȚIFIC
2026

Capitolul 1

Introducerea lui F. Engels (1891)

Lucrarea care urmează a apărut în „Neue Rheinische Zeitung”, sub forma unei serii de articole de fond, începând de la 5 aprilie 1849. La baza ei stau conferințele ținute de Marx în 1847 la Asociația muncitorilor germani din Bruxelles. Dată la tipar, ea a rămas neterminată; mențiunea „Va urma”, de la sfârșitul articolului din nr. 269 al ziarului nu a putut fi respectată, din pricina evenimentelor care s-au precipitat atunci: intrarea rușilor în Ungaria, rășcoalele din Dresda, Iserlohn, Elberfeld, Palatinat și Baden, care au dus la suprimarea ziarului însuși (19 mai 1849). Manuscrisul care conținea urmarea acestei lucrări nu s-a găsit printre hârtiile postume ale lui Marx.

Tipărită separat ca broșură, „Muncă salariată și capital” a apărut în mai multe ediții, dintre care ultima în 1884, la Hottingen-Zürich, tipografie cooperativă elvețiană. Toate aceste ediții apărute până acum conțineau textul exact al originalului. Noua ediție urmează însă a fi difuzată în cel puțin 10 000 de exemplare, ca material de propagandă, și de aceea mi-am pus întrebarea dacă, în aceste condiții, Marx însuși ar fi aprobat o simplă retipărire nemodificată a textului.

În anii 1840–1850 Marx nu-și terminase încă critica economiei politice. Aceasta s-a întâmplat abia spre sfârșitul deceniului al 6-lea. De aceea, scrierile sale apărute înaintea primei fascicule din „Contribuții la critica economiei politice” (1859) se deosebesc în unele puncte de lucrările scrise după 1859; ele conțin expresii și fraze întregi care, din punctul de vedere al lucrărilor de mai târziu, apar confuze și chiar greșite. Se înțelege de la sine că în edițiile obișnuite destinate marelui public, trebuie să-și găsească loc și acest punct de

vedere anterior, care face parte din dezvoltarea spirituală a autorului, și că atât autorul, cât și publicul au dreptul incontestabil la reeditarea întocmai a acestor lucrări mai vechi. Și nici nu mi-ar fi trecut prin gând să schimb vreun cuvânt din ele.

Cu totul altfel stau lucrurile acum, când noua ediție este destinată aproape exclusiv propagandei printre muncitori. În acest caz Marx ar fi pus neapărat în concordanță vechea expunere, datând din 1849, cu noul său punct de vedere. Și sunt convins că, făcând *în această ediție* puținele modificări și completări necesare în vederea atingerii acestui scop în toate punctele esențiale, procedez în spiritul lui Marx. Îl avertizez deci pe cititor din capul locului că această broșură nu apare așa cum a scris-o Marx în 1849, ci aproximativ așa cum ar fi scris-o în 1891. De altfel, textul autentic este difuzat într-un număr atât de mare de exemplare, încât va satisface cererea până când îl voi putea retipări fără modificări într-o viitoare ediție a operelor complete.

Toate modificările introduse de mine se referă la un singur punct. Potrivit originalului, muncitorul vinde capitalistului în schimbul salariului *munca sa*; potrivit textului de față, el îi vinde *forța sa de muncă*. Pentru această modificare sunt dator să dau lămuriri. Lămuriri muncitorilor, ca ei să vadă că aici nu este vorba de o simplă despicare a firului în patru, ci, dimpotrivă, de unul din punctele cele mai importante din întreaga economie politică. Lămuriri burghezilor, ca ei să se poată convinge că muncitorii inculți, pe care ușor îi poți face să înțeleagă cele mai dificile raționamente economice, sunt superiori „intelectualilor” noștri încrezuți, pentru care asemenea chestiuni complicate rămân nedezlegate toată viața.

Economia politică clasică a preluat din practica industrială concepția curentă a fabricantului că el ar cumpăra și plăti *munca* muncitorilor săi. Pentru uzul comercial, pentru contabilitate și pentru calcularea prețurilor, această concepție îi fusese arhisuficientă fabricantului. Transplantată însă cu naivitate în economia politică, ea a dat naștere aici la erori și confuzii de-a dreptul uluitoare.

Economia politică este pusă în fața faptului că prețurile tuturor mărfurilor, printre care și prețul mărfii pe care o numește „muncă”, variază neîncetat; că ele cresc și scad datorită unor împrejurări foarte variate, care adeseori nici nu sunt legate de producerea mărfii însăși, așa că de obicei prețurile par a fi determinate de simpla întâmplare. Îndată însă ce economia politică a apărut ca știință, una din primele ei sarcini a fost să descopere legea care se ascunde în spatele acestei dominații aparente a întâmplării asupra prețurilor mărfurilor, lege care în realitate domină însăși această întâmplare. Ea a căutat în cadrul acestor fluctuații și oscilații când în sus, când în jos ale prețurilor mărfurilor punctul central stabil în jurul căruia au loc aceste fluctuații și oscilații. Într-

un cuvânt: ea a pornit de la *prețurile* mărfurilor, pentru a căuta legea care le reglează, *valoarea* mărfurilor, prin care se explică toate fluctuațiile prețurilor și la care ele pot fi reduse în ultimă instanță.

Economia politică clasică a descoperit că valoarea unei mărfi este determinată de munca cuprinsă în ea, de munca necesară pentru producerea ei. Ea s-a declarat satisfăcută cu această explicație. Deocamdată ne putem opri și noi aici. Dar, pentru a preîntâmpina interpretări greșite, țin să amintesc că această explicație a devenit astăzi cu totul insuficientă. Marx a fost primul care a cercetat temeinic însușirea muncii de a crea valoare, constatând totodată că nu în toate împrejurările orice muncă aparent sau chiar realmente necesară pentru producerea unei mărfi adaugă acestei mărfi o valoare de o mărime corespunzătoare cantității de muncă cheltuite. Prin urmare, dacă astăzi împreună cu economiști ca Ricardo spunem pur și simplu că valoarea unei mărfi este determinată de munca necesară pentru producerea ei, subînțelegem întotdeauna rezervele făcute de Marx în privința aceasta. Atât ajunge aici; restul poate fi găsit la Marx în „Contribuții la critica economiei politice”, 1859, și în primul volum din „Capitalul”.

Dar, de îndată ce economiștii au aplicat la marfa „muncă” această determinare a valorii prin muncă, ei au intrat dintr-o contradicție într-alta. Cum se determină valoarea „muncii”? Prin munca necesară cuprinsă în ea. Dar câtă muncă se află cuprinsă în munca pe care o depune un muncitor în cursul unei zile, unei săptămâni, unei luni, unui an? Munca depusă într-o zi, într-o săptămână, într-o lună, într-un an. Dacă munca este măsura tuturor valorilor, atunci nu putem exprima „valoarea muncii” decât numai prin muncă. Dar noi nu știm absolut nimic despre valoarea unei ore de muncă dacă știm numai că este egală cu o oră de muncă. Prin aceasta nu ne-am apropiat nici cu un pas de țintă; ne învârtim doar într-un cerc vicios.

Atunci economia politică clasică a căutat s-o întoarcă altfel. Ea a spus: valoarea unei mărfi este egală cu cheltuielile de producție a acesteia. Dar ce sunt cheltuielile de producție a muncii? Pentru a răspunde la această întrebare, economiștii trebuie să forțeze puțin logica. În loc să cerceteze cheltuielile de producție a muncii însăși, care, din păcate, nu pot fi stabilite, ei cercetează acum ce sunt cheltuielile de producție a *muncitorului*. Or, acestea se pot stabili. Ele variază după timp și împrejurări, dar, pentru o stare dată a societății, pentru o localitate dată, pentru o ramură de producție dată, sunt și ele date, cel puțin înăuntrul unor limite destul de strâmte. Trăim astăzi în condițiile dominației producției capitaliste, în care o clasă numeroasă și în permanentă creștere a populației poate trăi numai dacă muncește, în schimbul unui salariu, pentru proprietarii mijloacelor de producție — ai uneltelor, ai mașinilor, ai materiilor prime și ai mijloacelor de subzistență. Pe baza acestui mod de

producție, cheltuielile de producție ale muncitorului constau din suma mijloacelor de subzistență — sau din prețul lor în bani — care este necesară în medie pentru a-l face capabil de muncă, a-l menține capabil de muncă și a-l înlocui printr-un nou muncitor, atunci când, din pricina bătrâneții, a bolii sau a morții, el nu mai poate lucra, așadar pentru a perpetua clasa muncitoare în numărul necesar. Să presupunem că prețul în bani al acestor mijloace de subzistență ar fi, în medie, de 3 mărci pe zi.

Muncitorul nostru primește deci de la capitalistul la care lucrează un salariu de 3 mărci pe zi. Capitalistul îl pune să lucreze în schimb, să zicem, 12 ore pe zi. Și anume acest capitalist calculează cam în felul următor:

Să presupunem că muncitorul nostru — un lăcătuș-mecanic — trebuie să confecționeze o piesă de mașină pe care o termină într-o zi. Materia primă — fierul și alama prelucrate în forma necesară — costă 20 de mărci. Cărbunii consumați de mașina cu abur, uzura acestei mașini, uzura strungului și a celorlalte unelte cu care lucrează muncitorul nostru reprezintă — calculat pe o zi și pe un muncitor — o valoare de 1 marcă. Salariul pe o zi, după presupunerea noastră, este de 3 mărci. Aceasta face în total pentru piesa respectivă 24 de mărci. Capitalistul calculează însă că în medie obține de la clienții săi prețul de 27 de mărci pentru ea, deci 3 mărci peste cheltuielile făcute de el.

De unde provin aceste 3 mărci pe care capitalistul le bagă în buzunar? După cum susține economia politică clasică, mărfurile se vând în medie la valorile lor, adică la prețuri care corespund cantităților de muncă necesare cuprinse în aceste mărfuri. Prețul mediu al piesei noastre — 27 de mărci — ar fi deci egal cu valoarea ei, egal cu munca cuprinsă în ea. Dar, din aceste 27 de mărci, 21 de mărci erau valori care existau încă înainte ca lăcătușul nostru să fi început lucrul. 20 de mărci însuma materia primă, 1 marcă cărbunii consumați în timpul lucrului sau mașinile și unelte folosite cu acest prilej și a căror capacitate de producție a scăzut cu valoarea acestei sume. Rămân 6 mărci, care au fost adăugate valorii materiei prime. Dar, chiar după presupunerea economiștilor noștri, aceste 6 mărci pot proveni numai din munca adăugată de muncitor materiei prime. Munca sa de 12 ore a creat, prin urmare, o valoare nouă de 6 mărci. Valoarea muncii lui de 12 ore ar fi, așadar, egală cu 6 mărci. Și cu aceasta s-ar părea că am descoperit, în sfârșit, ce este „valoarea muncii”.

„Stai!” — strigă lăcătușul nostru mecanic. „6 mărci? Dar eu n-am primit decât 3 mărci! Capitalistul meu jură pe toți sfinții că valoarea muncii mele de 12 ore ar fi numai de 3 mărci, iar dacă îi cer 6 râde de mine. Cum vine asta?”

Dacă adineaori, tratând despre valoarea muncii, intrasem într-un cerc vi-

cios, acum ne-am înfundat de-a binelea într-o contradicție de nerezolvat. Am căutat valoarea muncii și am găsit mai mult decât ne trebuia. Pentru muncitor valoarea muncii de 12 ore este de 3 mărci; pentru capitalist ea este de 6 mărci, din care plătește 3 muncitorului ca salariu, iar 3 bagă în propriul său buzunar. Așadar munca nu ar avea numai o singură valoare, ci două, și pe deasupra foarte diferite!

Contradicția devine și mai absurdă de îndată ce reducem valorile exprimate în bani la timpul de muncă. În cele 12 ore de muncă se creează o valoare nouă de 6 mărci. Prin urmare, în 6 ore 3 mărci, adică suma pe care o primește muncitorul pentru 12 ore de muncă. Pentru 12 ore de muncă muncitorul primește drept contravaloare egală produsul a 6 ore de muncă. Așadar, ori munca are două valori, dintre care una este de două ori mai mare decât cealaltă, ori 12 este egal cu 6! În ambele cazuri ajungem la o curată absurditate.

Oricât ne-am suci și ne-am învârti, nu putem ieși din această contradicție atâta timp cât vorbim de cumpărarea și vânzarea muncii și de valoarea muncii. Și același lucru li s-a întâmplat și economiștilor. Eșecul școlii lui Ricardo, ultimul vlăstar al economiei politice clasice, se datorează în mare parte faptului că ea nu a putut rezolva această contradicție. Economia politică clasică intrase într-un impas. Cel care a găsit calea de ieșire din acest impas a fost Karl Marx.

Ceea ce economiștii luaseră drept cheltuieli de producție „a muncii” erau cheltuielile de producție nu a muncii, ci a muncitorului viu însuși. Iar ceea ce acest muncitor vindea capitalistului nu era munca sa. „Din momentul în care munca lui începe efectiv — spune Marx —, ea încetează de a-i aparține și deci el nu o mai poate vinde”. El ar putea, așadar, să-și vândă cel mult munca *viitoare*, adică să se oblige să execute o muncă determinată într-un timp determinat. Prin aceasta el nu vinde însă muncă (pe care mai întâi ar trebui s-o presteze), ci pune la dispoziția capitalistului pentru un timp determinat (în cazul salariului cu ziua) sau în scopul prestării unei munci determinate (în cazul salariului cu bucata) forța sa de muncă în schimbul unei plăți determinate: el închiriază, respectiv vinde, *forța sa de muncă*. Dar această forță de muncă s-a identificat cu persoana lui și nu poate fi despărțită de ea. De aceea cheltuielile ei de producție coincid cu cheltuielile lui de producție; ceea ce economiștii numeau cheltuielile de producție a muncii sunt tocmai cheltuielile de producție a muncitorului și, prin urmare, a forței de muncă. Și astfel putem să trecem de la cheltuielile de producție ale forței de muncă la *valoarea* forței de muncă și să determinăm cantitatea de muncă socialmente necesară, trebuincioasă pentru producerea unei forțe de muncă de o calitate determinată, ceea ce a și făcut Marx în secțiunea în care se tratează despre cumpărarea și vânzarea forței de muncă („Capitalul”, vol. I, cap. IV,

punctul 3).

Ce se întâmplă însă după ce muncitorul a vândut capitalistului forța sa de muncă, adică după ce i-a pus-o la dispoziție în schimbul unui salariu — cu ziua sau cu bucata — convenit dinainte? Capitalistul îl duce pe muncitor în atelierul său sau în fabrica sa, unde se găsesc toate obiectele necesare pentru muncă: materii prime, materiale auxiliare (cărboni, coloranți etc.), unelte, mașini. Aici muncitorul începe să robotească. Să presupunem că salariul său pe o zi este, ca mai sus, de 3 mărci; nu interesează dacă el câștigă aceste 3 mărci ca salariu cu ziua sau cu bucata. Presupunem și aici că în 12 ore muncitorul adaugă prin munca sa materiei prime consumate o valoare nouă de 6 mărci, valoare nouă pe care capitalistul o realizează atunci când vinde piesa gata fabricată. Din suma obținută el îi plătește muncitorului cele 3 mărci ale lui, iar celelalte 3 mărci și le oprește pentru sine. Dar dacă muncitorul creează în 12 ore o valoare de 6 mărci, atunci în 6 ore el creează o valoare de 3 mărci. Prin urmare, lucrând pentru capitalist timp de 6 ore, muncitorul i-a înapoiat echivalentul celor 3 mărci cuprinse în salariu. După 6 ore de muncă cei doi sunt chit, niciunul nu datorează vreun ban celuilalt.

„Stail!” — strigă acum capitalistul. „Eu l-am tocmnit pe muncitor pentru o zi întreagă, pentru 12 ore. 6 ore sunt doar o jumătate de zi. Dă-i deci înainte până ce vor fi trecut și celelalte 6 ore, — abia atunci suntem chit!” Și muncitorul trebuie, într-adevăr, să se conformeze contractului său încheiat „de bunăvoie”, potrivit căruia se obligă să lucreze 12 ore întregi pentru un produs al muncii care costă 6 ore de muncă.

În cazul salariului cu bucata lucrurile se petrec la fel. Să presupunem că muncitorul nostru produce în 12 ore 12 bucăți de marfă. Pentru fiecare din ele materia primă și uzura costă 2 mărci și fiecare se vinde cu $2\frac{1}{2}$ mărci. Presupunând aceleași condiții ca mai sus, capitalistul va da, deci, muncitorului 25 de pfenigi de bucată, ceea ce face pentru 12 bucăți 3 mărci, sumă pentru care muncitorului îi trebuie 12 ore ca s-o câștige. Capitalistul obține pentru cele 12 bucăți 30 de mărci; scăzând pentru materia primă și uzură 24 de mărci, rămân 6 mărci, din care plătește 3 mărci salariu și 3 mărci bagă în buzunar. Întocmai ca mai sus. Și aici muncitorul lucrează 6 ore pentru sine, adică pentru înlocuirea salariului său (câte o jumătate de oră în fiecare din cele 12 ore), și 6 ore pentru capitalist.

Dificultatea din cauza căreia au dat greș cei mai buni economiști atâta timp cât luau ca punct de plecare valoarea „muncii” dispare de îndată ce, în loc de aceasta, luăm ca punct de plecare valoarea „*forței de muncă*”. În societatea noastră capitalistă de azi, forța de muncă este o marfă ca oricare alta, dar totuși o marfă cu totul specială. Ea are însușirea deosebită de a fi forță creatoare de valoare, izvor de valoare, și anume de a fi, dacă e

întrebuințată în mod potrivit, izvorul unei valori mai mari decât posedă ea însăși. În stadiul actual al producției, forța de muncă omenească nu numai că produce într-o zi o valoare mai mare decât posedă și costă ea însăși, dar cu fiecare nouă descoperire științifică, cu fiecare nouă invenție tehnică, crește acest excedent al produsului ei zilnic față de cheltuielile ei zilnice, se scurtează prin urmare acea parte a zilei de muncă în care muncitorul lucrează pentru înlocuirea salariului său zilnic și, pe de altă parte, se prelungește acea parte a zilei de muncă în care el trebuie să *dăruiască* munca sa capitalistului, fără a primi plată pentru aceasta.

Aceasta este structura economică a întregii noastre societăți de azi: singură clasa muncitoare este aceea care produce toate valorile. Căci valoare este numai o altă expresie pentru muncă, acea expresie prin care, în societatea noastră capitalistă de azi, se desemnează cantitatea de muncă socialmente necesară cuprinsă într-o marfă determinată. Aceste valori produse de muncitori nu aparțin însă muncitorilor. Ele aparțin proprietarilor materiilor prime, ai mașinilor, uneltelor și ai fondurilor avansate, care permit acestor proprietari să cumpere forța de muncă a clasei muncitoare. Prin urmare, din toată masa de produse pe care le produce, clasei muncitoare nu-i revine decât o parte. Și, după cum am văzut mai sus, partea cealaltă, pe care clasa capitaliștilor și-o oprește pentru sine, împărțind-o cel mult cu clasa proprietarilor funciari, devine — cu fiecare invenție și descoperire — mai mare, pe când partea (socotită pe cap de om) care revine clasei muncitoare crește sau foarte încet și într-o măsură neînsemnată, sau nu crește deloc, ba în anumite împrejurări poate chiar să scadă.

Dar aceste invenții și descoperiri care se înlocuiesc din ce în ce mai repede unele pe altele, această productivitate a muncii omenești, care crește zi de zi într-o măsură nemaipomenită până acum, dă naștere în cele din urmă unui conflict care trebuie să ducă la pieirea economiei capitaliste de azi. De o parte, bogății incalculabile și un belșug de produse pe care cumpărătorii nu sunt în stare să și le însușească. De cealaltă parte, marea masă a societății proletarizată, transformată în muncitori salariați și care tocmai de aceea a devenit incapabilă să-și însușească acest belșug de produse. Scindarea societății într-o clasă restrânsă, peste măsură de bogată, și o clasă imensă de muncitori salariați, care nu posedă nimic, face ca această societate să se sufocă în propriul ei belșug, în timp ce marea majoritate a membrilor ei abia de este ferită — sau chiar nu este deloc ferită — de cea mai neagră mizerie. Această stare de lucruri devine din zi în zi mai absurdă și mai inutilă. Ea *trebuie* înlăturată, ea *poate* fi înlăturată. O nouă orânduire socială este cu putință, în care actualele deosebiri de clasă vor fi dispărut și în care — poate după o scurtă perioadă de tranziție, care va cere oarecare privațiuni, dar care în orice caz va fi foarte

folositoare din punct de vedere moral —, datorită folosirii și dezvoltării planificate a uriașelor forțe de producție existente ale tuturor membrilor societății, în condițiile obligativității generale de a munci, vor sta la dispoziția tuturor în mod egal și într-o măsură mereu crescândă și mijloacele de existență, de înfrumusețare a vieții, de dezvoltare și de exercitare a tuturor aptitudinilor fizice și intelectuale. Iar pentru faptul că muncitorii sunt din ce în ce mai hotărâți să-și cucerească această nouă orânduire socială va sta mărturie, pe amândouă țărmurile oceanului, ziua de mâine, 1 mai, și ziua de duminică, 3 mai.

Capitolul 2

Muncă salariată și capital

I

Ni s-a imputat din diferite părți că n-am expus *relațiile economice* care formează baza materială a luptelor de clasă și a luptelor naționale de astăzi. În mod sistematic noi ne-am referit la aceste relații numai acolo unde ele ies direct la iveală în ciocnirile politice.

În primul rând era necesar să urmărim lupta de clasă în decursul istoriei curente și să dovedim în mod empiric, pe baza materialului istoric existent și al celui nou care se ivește zi de zi, că, odată cu înfrângerea clasei muncitoare, care făcuse revoluția din februarie și din martie¹ au fost învinși și adversarii ei — republicanii burghezi din Franța, clasa burgheziei și cea a țăranimii care pe întregul continent european combăteau absolutismul feudal; că victoria „republicii oneste” în Franța a însemnat totodată căderea națiunilor care au răspuns la revoluția din februarie cu eroice războaie de independență; că, în sfârșit, odată cu înfrângerea muncitorilor revoluționari, Europa a recăzut în vechea ei robie dublă, în robia *anglo-rusă*. Luptele din iunie de la Paris, căderea Vienei, tragicomedia din noiembrie 1848 de la Berlin, eforturile desperate ale Poloniei, Italiei și Ungariei, înfometarea Irlandei — iată momentele principale care rezumă, în Europa, lupta de clasă dintre burghezie și clasa muncitoare, și pe baza cărora am demonstrat că orice mișcare revoluționară, oricât de îndepărtat de lupta de clasă ar părea țelul ei, trebuie să dea greș

¹ Nota EP: Este vorba de revoluțiile care au avut loc la 23 și 24 februarie la Paris, la 13 martie la Viena și la 18 martie 1848 la Berlin.

atâta timp cât nu va învinge clasa muncitoare revoluționară, că orice reformă socială va rămâne o utopie atâta timp cât revoluția proletară și contrarevoluția feudală nu-și vor măsura forțele cu armele în mână într-un *război mondial*. În expunerea noastră, ca și în realitate, *Belgia* și *Elveția* erau niște picturi de gen tragicomice și caricaturale în marea frescă istorică: una ca stat-model de monarhie burgheză, cealaltă ca stat-model de republică burgheză, amândouă state care își închipuie că sunt la fel de independente atât de lupta de clasă cât și de revoluția europeană.

Acum, după ce cititorii noștri au văzut lupta de clasă dezvoltându-se și luând forme politice grandioase în 1848, a sosit timpul să ne ocupăm mai îndeaproape de relațiile economice propriu-zise, pe care se întemeiază atât existența burgheziei și dominației ei de clasă cât și sclavia muncitorilor.

În trei mari capitole vom expune:

1. relația dintre *munca salariată și capital*, sclavia muncitorului, dominația capitalistului;
2. *pieirea inevitabilă a claselor burgheze mijlocii și așa-numitei stări țărănești în sistemul actual*;
3. *înrobirea comercială și exploatarea claselor burgheze ale diferitelor națiuni europene de către despotul pieței mondiale — Anglia*.

Vom căuta să facem expunerea cât mai simplă și mai populară, pornind de la presupunerea că chiar noțiunile cele mai elementare de economie politică ar fi necunoscute. Vrem să fim pe înțelesul muncitorilor. De altminteri, în Germania, începând cu apărătorii înverșunați ai stărilor de lucruri existente și până la **șarlatanii socialiști** și la **geniile politice neînțelese**, care în fărâmițata Germanie sunt încă mai numeroși decât suveranii, domnește cea mai ciudată ignoranță și confuzie în ce privește relațiile economice cele mai simple.

Să trecem, așadar, la prima problemă: **Ce este salariul? Cum este el determinat?**

Dacă am întreba pe muncitori: „Ce salariu aveți?” — unul ar răspunde: „Eu primesc de la burghezul meu 1 marcă pentru o zi de muncă”, altul: „Eu primesc 2 mărci” etc. După diferite ramuri de muncă în care lucrează, ei ar indica sume de bani diferite pe care le primesc de la burghezii respectivi pentru² executarea unei munci determinate, de pildă, pentru țesutul unui cot de

² Nota EP: În „Neue Rheinische Zeitung” este adăugat: pentru un timp determinat sau pentru.

pânză sau pentru culesul unei coli de tipar. Cu toată varietatea răspunsurilor lor, ei vor fi cu toții de acord asupra unui punct: salariul este suma de bani pe care capitalistul o plătește pentru un timp de muncă determinat sau pentru prestarea unei munci determinate.

Așadar, pe cât se pare, capitalistul *cumpără* munca lor pe bani. Pe bani ei îi *vând* munca lor. Aceasta însă numai în aparență. Ceea ce vând muncitorii în realitate capitalistului în schimbul banilor este *forța* lor de muncă. Capitalistul cumpără această forță de muncă pentru o zi, o săptămână, o lună etc. Și, după ce a cumpărat-o, el o consumă, punând pe muncitori să lucreze timpul convenit. Cu aceeași sumă cu care capitalistul a cumpărat forța lor de muncă, de pildă cu 2 mărci, el ar fi putut să cumpere 2 pfunzi de zahăr sau o cantitate determinată dintr-o altă marfă oarecare. Cele 2 mărci cu care a cumpărat 2 pfunzi de zahăr reprezintă *prețul* celor 2 pfunzi de zahăr. Cele 2 mărci cu care a cumpărat folosința pe timp de 12 ore a forței de muncă reprezintă prețul muncii de 12 ore. Forța de muncă este deci o marfă, întocmai ca zahărul. Prima se măsoară cu ceasornicul, cealaltă cu cântarul.

Marfa lor, forța de muncă, muncitorii o schimbă pe marfa capitalistului, pe bani; și anume acest schimb are loc într-un raport determinat. Atâția bani pentru atâta timp de folosință a forței de muncă. Pentru 12 ore de țesut — 2 mărci. Dar aceste 2 mărci nu reprezintă oare toate celelalte mărfuri pe care pot să le cumpăr cu 2 mărci? În realitate muncitorul a schimbat, așadar, marfa sa, forța de muncă, pe mărfuri de tot felul și anume într-un raport determinat. Dându-i 2 mărci, capitalistul i-a dat atâta carne, atâta îmbrăcăminte, atâtea lemne, lumină etc. în schimbul zilei sale de muncă. Cele două mărci exprimă deci proporția în care forța de muncă este schimbată pe alte mărfuri, *valoarea de schimb* a forței sale de muncă. Valoarea de schimb a unei mărfi exprimată în bani este tocmai ceea ce numim prețul ei. Așadar, *salariul* nu este decât o denumire deosebită pentru *prețul forței de muncă*, numit de obicei prețul muncii, pentru prețul acestei mărfi specifice care nu poate fi conținută în altceva decât în carnea și în sângele omenesc.

Să luăm un muncitor oarecare, de pildă un țesător. Capitalistul îi pune la dispoziție războiul de țesut și firele. Țesătorul începe să muncească și firele se transformă în pânză. Capitalistul își însușește pânza și o vinde, de pildă, cu 20 de mărci. Reprezintă oare salariul țesătorului *o parte* din pânză, din cele 20 de mărci, din produsul muncii sale? Nicidecum. Țesătorul și-a primit salariul cu mult înainte ca pânza să fi fost vândută, ba poate chiar cu mult înainte de a se fi terminat țesutul ei. Prin urmare, capitalistul nu plătește acest salariu cu banii pe care îi va obține în schimbul pânzei, ci cu banii pe care îi are dinainte disponibili. Mărfurile pe care țesătorul le primește în schimbul mărfii sale, în schimbul forței de muncă, sunt tot atât de puțin produse de el

ca și războiul de țesut și firele pe care i le pune la dispoziție burghezul. Se poate întâmpla ca burghezul să nu găsească niciun cumpărător pentru pânza sa. Se poate întâmpla ca el să nu scoată din vânzarea ei nici măcar suma dată ca salariu. Este posibil ca el s-o vândă foarte avantajos în raport cu salariul țesătorului. Toate acestea nu-l privesc deloc pe țesător. Capitalistul cumpără cu o parte din averea de care dispune, din capitalul său, forța de muncă a țesătorului, întocmai cum, cu o altă parte din averea sa, a cumpărat materia primă — firele — și unealta de muncă — războiul de țesut. După ce a făcut aceste cumpărături — printre care se numără și forța de muncă necesară pentru producerea pânzei —, el nu mai produce decât cu *materii prime și unelte de muncă care-i aparțin numai lui*. Printre acestea din urmă se numără acum, firește, și bunul nostru țesător, căruia îi revine din produs sau din prețul produsului tot atât de puțin ca și războiului de țesut.

Salariul nu este deci o parte care revine muncitorului din marfa produsă de el. Salariul este acea parte din mărfurile deja existente cu care capitalistul își cumpără o cantitate determinată de forță de muncă productivă.

Forța de muncă este, așadar, o marfă pe care posesorul ei, muncitorul salariat, o vinde capitalului. Pentru ce o vinde? Pentru a trăi.

Exercitarea forței de muncă, munca, este însă propria activitate vitală a muncitorului, propria sa manifestare de viață. Și această *activitate vitală* el o vinde unui terț, pentru a-și asigura *mijloacele de subzistență* necesare. Activitatea sa vitală este, așadar, pentru el doar un *mijloc* care-i face posibilă existența. El muncește ca să trăiască. El nici nu consideră munca o parte din însăși viața sa; ea este, dimpotrivă, o sacrificare a vieții sale. Munca este o marfă pe care a vândut-o unui terț. De aceea nici produsul activității sale nu este scopul activității sale. Ceea ce produce pentru sine însuși nu este mătasea pe care o țese, nici aurul pe care îl extrage din mină, nici palatul pe care îl clădește. Ceea ce produce pentru sine însuși este *salariul*, iar mătasea, aurul, palatul se reduc pentru el la o cantitate determinată de mijloace de subzistență, poate o haină de bumbac, monede de aramă și o locuință la subsol. Și muncitorul care timp de 12 ore țese, toarce, sfredelește, strunjește, zidește, sapă, sparge sau cară pietre etc. consideră oare aceste 12 ore de țesut, de tors, de sfredelit, de strunjit, de zidit, de săpat, de spart pietre ca o manifestare a vieții sale, ca viață? Dimpotrivă. Viața începe pentru el abia atunci când această activitate încetează — la masă, la cârciumă, în pat. Iar cele 12 ore de muncă nu au pentru dânsul sensul de țesut, tors, sfredelit etc., ci numai sensul de *câștig*, care-i permite să mănânce, să se ducă la cârciumă, să doarmă. Dacă viermele de mătase ar toarce pentru a-și târî existența ca omidă, atunci el ar fi un adevărat muncitor salariat.

Forța de muncă n-a fost întotdeauna o *marfă*. Munca n-a fost întotdeauna

muncă salariată, adică muncă *liberă*. *Sclavul* nu-și vindea forța de muncă stăpânului de sclavi, întocmai cum nici boul nu-și vinde țăranului serviciile. Sclavul, cu forța sa de muncă cu tot, este vândut o dată pentru totdeauna stăpânului său. El este o marfă care poate trece din mâna unui proprietar în mâna altuia. El *însuși* este o marfă, dar forța de muncă nu este marfa *sa*. Iobagul vinde numai o parte din forța sa de muncă. Nu el este acela care primește o plată de la proprietarul pământului, ci, dimpotrivă, proprietarul pământului primește un tribut de la el. Iobagul aparține pământului și aduce roade stăpânului pământului. *Muncitorul liber* însă se vinde pe sine însuși, și anume bucată cu bucată. Zi de zi el vinde la mezat 8, 10, 12, 15 ore din viața sa aceleia care oferă mai mult, posesorului de materii prime, de unelte de muncă și de mijloace de subzistență, adică capitalistului. Muncitorul nu aparține nici vreunui proprietar și nici pământului, dar 8, 10, 12, 15 ore din viața sa zilnică aparțin aceleia care le cumpără. Muncitorul îl părăsește ori de câte ori vrea pe capitalistul care l-a tocmit, iar capitalistul îl concediază ori de câte ori crede de cuviință, de îndată ce nu mai poate trage de pe urma lui niciun folos sau folosul scontat. Dar muncitorul, a cărui unică sursă de câștig este vânzarea forței sale de muncă, nu poate părăsi *întreaga clasă a cumpărătorilor, adică clasa capitaliștilor, fără să se condamne la moarte. El nu aparține cutărui sau cutărui capitalist, ci clasei capitaliștilor*, și este treaba sa să se plaseze, adică să-și găsească un cumpărător în rândurile acestei clase a capitaliștilor.

Înainte de a ne ocupa acum mai îndeaproape de relația dintre capital și munca salariată, vom expune pe scurt relațiile cele mai generale care joacă un rol în determinarea salariului.

Salariul este, după cum am văzut, *prețul* unei mărfi determinate, al forței de muncă. Salariul este, așadar, determinat de aceleași legi care determină prețul oricărei alte mărfi.

Se pune deci întrebarea: *cum este determinat prețul unei mărfi?*

II

Prin ce este determinat *prețul* unei mărfi?

Prin concurența dintre cumpărători și vânzători, prin raportul dintre cerere și ofertă. Concurența prin care este determinat prețul unei mărfi are *trei aspecte*.

Aceeași marfă este oferită de diferiți vânzători. Acela care va vinde mărfuri la fel de bune cu prețul cel mai ieftin este sigur că va înlătura pe ceilalți vânzători și că-și va asigura desfacerea cea mai mare. Vânzătorii își dispută

deci reciproc desfacerea, piața. Fiecare dintre ei vrea să vândă, să vândă cât mai mult, și, dacă e posibil, să vândă numai el, excluzându-i pe ceilalți vânzători. De aceea unul vinde mai ieftin decât celălalt. Are loc așadar o *concurență între vânzători*, care face să scadă prețul mărfurilor oferite de ei.

Are însă loc o *concurență și între cumpărători*, care, la rândul ei, face să crească prețul mărfurilor oferite.

În sfârșit, are loc o *concurență între cumpărători și vânzători*. Primii vor să cumpere cât mai ieftin cu putință, ceilalți vor să vândă cât mai scump cu putință. Rezultatul acestei concurențe dintre cumpărători și vânzători va depinde de raportul dintre cele două părți ale concurenței arătate mai sus, adică de faptul dacă este mai puternică concurența din armata cumpărătorilor sau concurența din armata vânzătorilor. Industria pune față în față pe câmpul de luptă două armate, dintre care fiecare în parte duce o luptă și în propriile ei rânduri, în mijlocul propriilor ei trupe. Armata în sânul căreia are loc încăierarea cea mai mică o învinge pe cea adversă.

Să presupunem că pe piață se află 100 de baloturi de bumbac și în același timp cumpărători pentru 1000 de baloturi de bumbac. În acest caz, cererea este deci de zece ori mai mare decât oferta. Concurența dintre cumpărători va fi prin urmare foarte puternică, fiecare dintre ei voind să pună mâna pe un balot, ba, dacă se poate, pe toată suta de baloturi. Acest exemplu nu este o ipoteză arbitrară. În istoria comerțului am avut perioade de recolte proaste de bumbac, când câțiva capitaliști asociați au căutat să acapareze nu o sută de baloturi, ci toată rezerva de bumbac a pământului. În exemplul dat de noi, fiecare cumpărător va căuta deci să-l scoată din luptă pe celălalt, oferind un preț relativ mai mare pentru balotul de bumbac. Văzând trupele armatei dușmane angajate într-o luptă intestină înverșunată și fiind absolut siguri de vânzarea tuturor celor 100 de baloturi de bumbac ale lor, vânzătorii de bumbac se vor feri să se încaiere între ei și să scadă prețul bumbacului într-un moment în care adversarii lor se întrec să-l ridice. Așadar, în armata vânzătorilor a coborât deodată pacea. Ei stau ca *un singur om* în fața cumpărătorilor, își încrucișează filozofic brațele, și pretențiile lor n-ar mai cunoaște limite dacă ofertele, chiar și ale celor mai insistenți cumpărători, n-ar avea limitele lor foarte precise,

Așadar, dacă oferta unei mărfi e mai mică decât cererea acestei mărfi, între vânzători are loc o concurență foarte slabă, sau nu are loc nicio concurență. În aceeași proporție în care scade această concurență, crește concurența dintre cumpărători. Rezultatul: o creștere mai mult sau mai puțin însemnată a prețurilor mărfurilor.

După cum se știe, mai frecvent este cazul invers, având un rezultat invers. O precumpănire considerabilă a ofertei asupra cererii, concurență desperată

între vânzători, lipsă de cumpărători, desfacerea mărfurilor la prețuri derizorii.

Dar ce înseamnă creșterea și scăderea prețurilor, ce înseamnă preț mare, preț mic? Un grăunte de nisip privit la microscop este mare, iar un turn este mic în comparație cu un munte. Și dacă prețul este determinat de raportul dintre cerere și ofertă, atunci prin ce este determinat raportul dintre cerere și ofertă?

Să ne adresăm primului burghez întâlnit în cale. Fără să stea prea mult pe gânduri, întocmai ca un nou Alexandru Macedon, el va tăia acest nod metafizic cu ajutorul tablei înmulțirii. Dacă producerea mărfii pe care o vând — ne va spune el — m-a costat 100 de mărci și la vânzarea ei obțin — bineînțeles după un interval de un an — 110 mărci, acesta este un profit modest, onest, decent. Dacă însă la vânzare obțin 120 sau 130 de mărci, înseamnă că am realizat un profit mare; iar dacă aș obține 200 de mărci, apoi acesta ar fi un profit extraordinar, enorm. Ce-i servește, așadar, burghezului ca măsură a câștigului? *Cheltuielile de producție* a mărfii sale. Dacă în schimbul acestei mărfi el primește o anumită cantitate de alte mărfuri a căror producție a costat mai puțin, atunci a pierdut. Dacă în schimbul mărfii sale primește o anumită cantitate de alte mărfuri, a căror producție a costat mai mult, atunci a câștigat. Și burghezul calculează scăderea sau creșterea câștigului său după numărul de grade cu care valoarea de schimb a mărfii sale se găsește sub zero sau deasupra lui zero, adică sub *cheltuielile de producție* sau deasupra lor.

Am văzut deci că raportul variabil dintre cerere și ofertă provoacă când creșterea, când scăderea prețurilor, când prețuri mari, când prețuri mici.

Dacă prețul unei mărfi se urcă foarte mult din cauza ofertei slabe sau din cauza creșterii disproporționate a cererii, atunci prețul unei alte mărfi oarecare scade în mod necesar în aceeași proporție; căci prețul unei mărfi nu poate face decât să exprime în bani raportul în care terțe mărfuri sunt schimbate cu ea. Dacă, de pildă, prețul unui cot de țesătură de mătase se ridică de la 5 la 6 mărci, atunci prețul argintului a scăzut în raport cu prețul mătăsii, și la fel a scăzut în raport cu prețul mătăsii, prețul tuturor celorlalte mărfuri care au rămas la vechile lor prețuri. Trebuie să se dea o cantitate mai mare din acestea în schimbul aceleiași cantități de mătase.

Ce urmare va avea urcarea prețului unei mărfi? O mulțime de capitaluri se vor îndrepta spre ramura industrială prosperă, și acest aflux de capitaluri în domeniul industriei favorizate va dura până când profitul în ramura respectivă va scădea până la nivelul obișnuit, sau, mai bine zis, până când, din cauza supraproducției, prețul produselor ramurii respective va scădea sub cheltuielile de producție.

Invers, dacă prețul unei mărfi scade sub cheltuielile ei de producție, capitalurile se vor retrage din producția mărfii respective. Cu excepția cazului în

care o ramură industrială nu mai corespunde cerințelor vremii și deci trebuie să dispară, producția mărfii respective, adică oferta ei, va scădea prin această fugă a capitalurilor până când ea va corespunde cererii, deci până când prețul ei se va ridica din nou la nivelul cheltuielilor ei de producție sau, mai bine zis, până când oferta va fi scăzut sub cerere, adică până când prețul ei se va urca iarăși peste cheltuielile ei de producție, căci *prețul curent al unei mărfi se află întotdeauna peste sau sub cheltuielile ei de producție*.

După cum vedem, capitalurile emigrează și imigrează în permanență din domeniul unei industrii în domeniul alteia. Prețul urcat provoacă o imigrare prea puternică, iar prețul scăzut o emigrare prea puternică.

Dintr-un alt punct de vedere am putea arăta că nu numai oferta este determinată de cheltuielile de producție, ci și cererea. Dar aceasta ne-ar îndepărta prea mult de tema noastră.

Am văzut adineauri că oscilațiile ofertei și ale cererii fac ca prețul unei mărfi să revină mereu la nivelul cheltuielilor ei de producție. *E drept că adevăratul preț al unei mărfi se află întotdeauna peste sau sub cheltuielile de producție; dar creșterea și scăderea se compensează reciproc*, așa încât, dacă totalizăm fluxul și refluxul industriei într-un anumit interval de timp, mărfurile sunt schimbate între ele corespunzător cheltuielilor lor de producție, prețul lor este deci determinat de cheltuielile lor de producție.

Această determinare a prețului prin cheltuielile de producție nu trebuie înțeleasă în sensul în care o înțeleg economiștii. Economiștii spun că *prețul mediu* al mărfurilor este egal cu cheltuielile de producție; aceasta ar fi *legea*. Mișcarea anarhică prin care urcarea este compensată de scădere, iar scăderea de urcare, ei o consideră drept întâmplare. Tot atât de justificat ar fi să se considere — și acesta a și fost cazul altor economiști — oscilațiile prețurilor drept lege și determinarea lor prin cheltuielile de producție drept întâmplare. Dar numai aceste oscilații care, examinate mai de aproape, aduc cu sine ravagiile cele mai grozave și, asemenea unor cutremure de pământ, zdruncină din temelii societatea burgheză, numai aceste oscilații determină, în desfășurarea lor, prețul prin cheltuielile de producție. Mișcarea de ansamblu a acestei dezordini este ordinea ei. În desfășurarea acestei anarhii industriale, în această mișcare circulară, concurența compensează, ca să spunem așa, o extravaganță prin cealaltă.

Vedem, așadar, că prețul unei mărfi este determinat de cheltuielile ei de producție în așa fel, încât perioadele în care prețul acestei mărfi crește peste cheltuielile de producție sunt compensate de perioadele în care el scade sub cheltuielile de producție, și invers. Firește că acest lucru nu este valabil pentru un produs industrial izolat dat, ci numai pentru întreaga ramură industrială. Acest lucru nu este valabil deci nici pentru industriașul izolat, ci numai pentru

întreaga clasă a industriaişilor.

Determinarea preţului prin cheltuielile de producţie este identică cu determinarea preţului prin timpul de muncă necesar pentru producerea unei mărfi, deoarece cheltuielile de producţie se compun din:

1. materii prime şi uzura uneltelor de muncă, adică din produse industriale a căror producere a costat un anumit număr de zile de muncă şi care reprezintă deci o anumită cantitate de timp de muncă, şi
2. din muncă nemijlocită, a cărei măsură este tocmai timpul.

Or, aceleaşi legi generale care reglează în genere preţul mărfurilor reglează, fireşte, şi *salariul, preţul muncii*.

Salariul ba va creşte, ba va scădea, în funcţie de raportul dintre cerere şi ofertă, în funcţie de felul cum se va desfăşura concurenţa dintre cumpărătorii forţei de muncă, capitalişti, şi vânzătorii forţei de muncă, muncitorii. Oscilaţiile salariului corespund în general oscilaţiilor preţurilor mărfurilor. *Dar în cadrul acestor oscilaţii preţul muncii va fi determinat de cheltuielile de producţie, de timpul de muncă necesar pentru producerea acestei mărfi, forţa de muncă.*

Care sunt deci cheltuielile de producţie a forţei de muncă?

Sunt cheltuielile necesare pentru a-l menţine pe muncitor ca muncitor şi pentru a-l forma ca muncitor.

De aceea, cu cât o muncă cere un timp de calificare mai scurt, cu atât cheltuielile de producţie a muncitorului sunt mai mici, cu atât preţul muncii sale, salariul său este mai redus. În ramurile industriale care aproape nu necesită niciun timp de calificare, simpla existenţă fizică a muncitorului fiind suficientă, cheltuielile de producţie necesare pentru a-l produce pe muncitor se mărginesc aproape numai la mărfurile necesare pentru a-l menţine în viaţă şi capabil de a munci. De aceea *preţul muncii sale* va fi determinat de *preţul mijloacelor de subsistenţă necesare*.

Aici intervine însă şi un alt considerent.

Calculând cheltuielile sale de producţie şi, pe baza lor, preţul produselor, fabricantul ţine seama şi de uzura uneltelor de muncă. Dacă, de pildă, o maşină îl costă 1 000 de mărci şi această maşină se uzează în zece ani, atunci el adaugă anual 100 de mărci la preţul mărfurilor, pentru ca după zece ani să poată înlocui maşina uzată cu alta nouă. La fel trebuie incluse, în cheltuielile de producţie a forţei de muncă simple, cheltuielile de perpetuare, care dau clasei muncitoare posibilitatea să se înmulţească şi să înlocuiască pe muncitorii uzaţi cu alţii noi. Prin urmare, uzura muncitorului este pusă la socoteală la fel ca şi uzura maşinii.

Așadar cheltuielile de producție a forței de muncă simple se reduc la *cheltuielile de întreținere și de perpetuare a muncitorului*. Prețul acestor cheltuieli de întreținere și de perpetuare constituie salariul. Salariul astfel determinat se numește *salariu minim*. Acest salariu minim ca de altfel în genere determinarea prețurilor mărfurilor prin cheltuielile lor de producție, nu se referă la individul *izolat*, ci la *specie*. Sunt muncitori, milioane de muncitori, care nu primesc destul ca să se poată întreține și perpetua; dar *salariul întregii clase muncitoare* se egalizează în cadrul oscilațiilor lui la nivelul acestui minim.

Acum, după ce ne-am lămurit în ceea ce privește legile cele mai generale, care reglează atât salariul cât și prețul oricărei alte mărfi, putem să trecem la o cercetare mai amănunțită a temei noastre.

III

Capitalul constă din materii prime, unelte de muncă și mijloace de subzistență de tot felul, care sunt întrebuințate pentru producerea de noi materii prime, de noi unelte de muncă și de noi mijloace de subzistență. Toate aceste părți componente ale capitalului sunt creații ale muncii, produse ale muncii, *muncă acumulată*. Munca acumulată care servește ca mijloc pentru o nouă producție este capital.

Așa spun economiștii.

Ce este un sclav negru? Un om de rasă neagră. Această explicație nu valorează mai mult ca cealaltă.

Un negru este un negru. Abia în condițiile unor anumite relații el devine *sclav*. O mașină de filat bumbac este o mașină pentru filatul bumbacului. Numai în condițiile unor anumite relații ea devine *capital*. Smulsă din aceste relații, ea nu este capital, așa cum *aurul* în sine nu este *bani* sau zahărul *preț* al zahărului.

În producție oamenii nu acționează numai asupra naturii, ci acționează și unii asupra altora. Ei nu produc decât cooperând într-un fel anumit și făcând între ei schimb de activități. Pentru a produce, ei intră în anumite legături și relații între ei, și numai în cadrul acestor legături și relații sociale are loc acțiunea lor asupra naturii, are loc producția.

În funcție de caracterul mijloacelor de producție, aceste relații sociale în care intră producătorii între ei, condițiile în care fac între ei schimb de activități și participă la ansamblul producției vor fi, firește, diferite. Odată cu inventarea unui nou instrument de război, a armei de foc, s-a modificat în mod necesar întreaga organizare internă a armatei, s-au schimbat condițiile în care indivizii pot să formeze o armată și să acționeze ca armată, s-a schimbat și

raportul dintre diferitele armate.

Relațiile sociale în cadrul cărora produc indivizii, *relațiile sociale de producție, se schimbă deci, se transformă odată cu schimbarea și dezvoltarea mijloacelor materiale de producție, a forțelor de producție. Relațiile de producție formează în totalitatea lor ceea ce numim relațiile sociale, societatea*, și anume o societate pe o anumită treaptă de dezvoltare istorică, o societate cu un caracter specific, distinctiv. Societatea antică, societatea feudală, societatea burgheză sunt astfel de ansambluri de relații de producție, fiecare dintre ele însemnând totodată o treaptă deosebită de dezvoltare în istoria omenirii.

Capitalul este și el o relație socială de producție. El este o *relație de producție burgheză*, o relație de producție a societății burgheze. Mijloacele de subzistență, uneltele de muncă, materiile prime din care constă capitalul, n-au fost oare produse și acumulate în condiții sociale date, în relații sociale determinate? Nu sunt ele oare întrebuințate în vederea unei noi producții în condiții sociale date, în relații sociale determinate? Și nu face, oare, tocmai acest caracter social determinat ca produsele care servesc pentru o nouă producție să fie *capital*?

Capitalul nu constă numai din mijloace de subzistență, unelte de muncă și materii prime, numai din produse materiale; el constă în aceeași măsură din *valori de schimb*. Toate produsele din care constă sunt *mărfuri*. Prin urmare capitalul nu este numai o sumă de produse materiale, el este și o sumă de mărfuri, de valori de schimb, de *mărimi sociale*.

Capitalul rămâne același, fie că înlocuim lâna cu bumbac, cerealele cu orez, căile ferate cu vapoare, cu condiția numai ca bumbacul, orezul, vapoarele — corpul capitalului — să aibă aceeași valoare de schimb, același preț ca și lâna, cerealele, căile ferate în care el se întruchipa înainte. Corpul capitalului se poate transforma neîncetat, fără ca acest capital să sufere cea mai mică schimbare.

Dar, dacă orice capital este o sumă de mărfuri, adică de valori de schimb, aceasta nu înseamnă că orice sumă de mărfuri, de valori de schimb este capital.

Orice sumă de valori de schimb este o valoare de schimb, orice valoare de schimb în parte este o sumă de valori de schimb. De pildă, o casă care are o valoare de 1000 de mărci este o valoare de schimb de 1000 de mărci. O bucată de hârtie în valoare de un pfenig este o sumă de valori de schimb egală cu 100/100 de pfenigi. Produsele care pot fi schimbate pe alte produse sunt *mărfuri*. Proporția determinată în care ele pot fi schimbate constituie valoarea lor *de schimb*, sau, exprimat în bani, *prețul* lor. Masa acestor produse nu poate schimba cu nimic destinația lor de a fi *mărfuri*, sau de a reprezenta o valoare de *schimb*, sau de a avea un *preț* determinat. Copacul, fie mare, fie mic, rămâne tot copac. Oare se schimbă caracterul de marfă, de valoare

de schimb al fierului dacă îl schimbăm pe alte produse nu cu uncia, ci cu chintalul? În funcție de masa sa, el este o marfă de o valoare mai mare sau mai mică, cu un preț mai mare sau mai mic.

Cum devine însă capital o sumă de mărfuri, de valori de schimb?

Datorită faptului că în calitate de forță socială independentă, adică ca forță a *unei părți a societății*, ea se păstrează și sporește prin aceea că *este schimbată* pe forța de muncă nemijlocită vie. Existența unei clase care nu posedă nimic altceva decât capacitatea de muncă este o premisă necesară a capitalului.

Abia dominația muncii acumulate, trecute, materializate asupra muncii nemijlocite, vii transformă munca acumulată în capital.

Capitalul nu constă în aceea că munca acumulată servește muncii vii ca mijloc în vederea producției noi, ci că munca vie servește muncii acumulate ca mijloc de a-și păstra și spori valoarea de schimb.

Ce se petrece în schimbul dintre capitalist și muncitorul salariat?

Muncitorul primește în schimbul forței sale de muncă mijloace de subzistență, iar capitalistul primește, în schimbul mijloacelor sale de subzistență, muncă, activitatea productivă a muncitorului, puterea creatoare prin care muncitorul nu numai că înlocuiește ceea ce consumă, ci și dă muncii acumulate o valoare mai mare decât posedă ea înainte. Muncitorul primește de la capitalist o parte din mijloacele de subzistență existente. La ce-i servesc aceste mijloace de subzistență? La consumația nemijlocită. Dar îndată ce eu consum mijloacele de subzistență, ele sunt iremediabil pierdute pentru mine, afară doar dacă întrebuițez timpul în care aceste mijloace mă țin în viață pentru a produce noi mijloace de subzistență, pentru a crea în timpul consumației, prin munca mea, noi valori în locul valorilor absorbite prin consumație. Dar tocmai această nobilă forță reproductivă muncitorul o cedează capitalului în schimbul mijloacelor de subzistență primite. El a pierdut-o deci pentru sine însuși.

Să luăm un exemplu: Un arendaș plătește zilerului său 5 groși de argint pe zi. Acesta lucrează în schimbul celor 5 groși o zi întreagă pe câmpul arendașului și-i asigură astfel un venit de 10 groși. Arendașul nu numai că primește înapoi valorile pe care trebuie să le cedeze zilerului, ci le și dublează. Prin urmare, el a întrebuițat, a consumat într-un chip rodnic, productiv cei 5 groși pe care i-a dat zilerului. Cu cei 5 groși el a cumpărat tocmai munca și forța zilerului, care creează produse agricole de o valoare îndoită, făcând din 5 groși 10 groși. În schimb, zilerul primește, în locul forței sale productive, ale cărei efecte le-a cedat tocmai arendașului, 5 groși, pe care îi schimbă pe mijloace de subzistență, consumate de el mai repede sau mai încet. Cei 5 groși au fost consumați, așadar, în două feluri: *în mod productiv* pentru capital,

deoarece au fost schimbați pe o forță de muncă care a produs 10 groși, și *în mod neproductiv* pentru muncitor, deoarece au fost schimbați pe mijloace de subzistență care au dispărut pentru totdeauna și a căror valoare el poate s-o dobândească din nou numai repetând același schimb cu arendașul. *Capitalul presupune, așadar, munca salariată, munca salariată presupune capitalul. Ele se condiționează reciproc, se creează reciproc.*

Un muncitor dintr-o fabrică de bumbac produce oare numai stofe de bumbac? Nu, el produce capital. El produce valori care servesc din nou ca să se comande muncii lui și, prin intermediul ei, să se creeze valori noi.

Capitalul poate spori numai schimbându-se pe forță de muncă, numai dând naștere muncii salariate. Forța de muncă a muncitorului salariat nu poate să se schimbe decât pe capital, înmulțind capitalul, întărind puterea a cărei sclavă este. *De aceea înmulțirea capitalului înseamnă înmulțirea proletariatului, adică a clasei muncitoare.*

Interesul capitalistului și al muncitorului este, așadar, *același*, susțin burghezii și economiștii lor. Și într-adevăr! Muncitorul pierde dacă capitalul nu-i dă de lucru. Capitalul pierde dacă nu exploatează forța de muncă, și pentru a o exploata trebuie s-o cumpere. Cu cât capitalul destinat producției, capitalul productiv, crește mai repede, deci cu cât industria este mai înfloritoare, cu cât burghezia se îmbogățește mai mult, cu cât afacerile merg mai bine, cu atât capitalistul are nevoie de mai mulți muncitori, cu atât muncitorul se vinde mai scump.

Condiția indispensabilă pentru ca muncitorul să aibă o situație acceptabilă este deci *creșterea cât se poate mai rapidă a capitalului productiv.*

Dar ce înseamnă creșterea capitalului productiv? Înseamnă creșterea puterii muncii acumulate asupra muncii vii, creșterea dominației burgheziei asupra clasei muncitoare. Când munca salariată produce avuția străină care o domină, puterea vrăjmașă ei, capitalul, ea capătă în schimb de la aceasta mijloace pentru a putea munci, adică mijloace de subzistență, cu condiția să devină din nou o parte a capitalului, pârgăia care zvârle din nou capitalul într-o mișcare accelerată de creștere.

Afirmația că interesele capitalului și interesele muncitorilor sunt identice înseamnă doar atât: capitalul și munca salariată sunt două laturi ale uneia și aceleiași relații. Una o condiționează pe cealaltă, întocmai cum se condiționează reciproc cămătarul și risipitorul.

Atâta timp cât muncitorul salariat este muncitor salariat, soarta lui depinde de capital. Iată care este faimoasa comunitate de interese dintre muncitor și capitalist.

IV

Dacă crește capitalul, crește și masa muncii salariate, crește și numărul muncitorilor salariați, într-un cuvânt: dominația capitalului se extinde asupra unei mase mai mari de indivizi. Și să presupunem cazul cel mai favorabil: odată cu creșterea capitalului productiv crește cererea de muncă. Se urcă deci prețul muncii, salariul.

O casă, fie mare sau mică, atâta timp cât casele din jur sunt și ele mici satisface toate pretențiile sociale legate de o locuință. Când însă alături de casa cea mică se ridică un palat, ea arată ca o cocioabă. Casa cea mică dovedește acum că proprietarul ei nu este deloc pretențios sau că are pretenții foarte modeste; și oricât s-ar înălța căsuța în decursul civilizației, dacă palatul vecin se va înălța în aceeași măsură sau într-o măsură și mai mare încă, locatarul casei relativ mici se va simți tot mai prost, mai nemulțumit și mai apăsător între cei patru pereți ai ei.

O sporire simțitoare a salariului presupune o creștere rapidă a capitalului productiv. Creșterea rapidă a capitalului productiv aduce după sine o creștere la fel de rapidă a bogăției, a luxului, a necesităților și a plăcerilor sociale. De aceea, cu toate că plăcerile accesibile muncitorului au devenit mai numeroase, satisfacția socială pe care acestea i-o procură au scăzut în comparație cu plăcerile sporite ale capitalistului, care sunt inaccesibile muncitorului, cât și în comparație cu gradul de dezvoltare a societății în general. Necesitățile și plăcerile noastre sunt generate de societate; de aceea le măsurăm în raport cu societatea, și nu după obiectele care servesc la satisfacerea lor. Întrucât necesitățile și plăcerile noastre au un caracter social, ele sunt relative.

În general, salariul nu este determinat numai de masa de mărfuri pe care o pot obține în schimbul lui. El cuprinde diferite raporturi.

Ceea ce muncitorii primesc în schimbul forței lor de muncă este înainte de toate o sumă de bani determinată. Este oare salariul determinat numai de acest preț în bani?

În secolul al XVI-lea cantitatea de aur și de argint care circula în Europa a sporit în urma descoperirii unor mine mai bogate și mai ușor de exploatat, în America. Valoarea aurului și argintului a scăzut deci în raport cu celelalte mărfuri. Muncitorii primeau în schimbul forței lor de muncă aceeași cantitate de argint în monede ca și mai înainte. Prețul în bani al muncii lor rămăsese același, și totuși salariul lor scăzuse, fiindcă în schimbul aceleiași cantități de argint ei primeau o cantitate mai mică de alte mărfuri. Aceasta a fost una dintre împrejurările care au favorizat creșterea capitalului, ridicarea burgheziei în secolul al XVI-lea.

Să luăm un alt caz. În iarna anului 1847, în urma unei recolte proaste,

prețurile alimentelor strict necesare, ca cerealele, carnea, untul, brânza etc. au crescut considerabil. Să presupunem că muncitorii ar fi primit în schimbul forței lor de muncă aceeași sumă de bani ca și înainte. Nu scăzuse, oare, salariul lor? Firește că scăzuse. În schimbul aceleiași sume de bani ei primeau mai puțină pâine, carne etc. Salariul lor scăzuse nu pentru că scăzuse valoarea argintului, ci pentru că crescuse valoarea mijloacelor de subzistență.

Să presupunem, în sfârșit, că prețul în bani al muncii ar rămâne același, în timp ce prețul tuturor produselor agricole și de manufactură ar fi scăzut datorită folosirii unor mașini noi, datorită unui anotimp favorabil etc. Cu aceeași sumă de bani muncitorii pot cumpăra acum mai multe mărfuri de toate felurile. Salariul lor a crescut, așadar, tocmai pentru că valoarea lui bănească nu s-a schimbat.

Prețul în bani al muncii, salariul nominal, nu coincide, prin urmare, cu salariul real, adică cu cantitatea de mărfuri care se obține realmente în schimbul salariului. Vorbind, deci, de creșterea sau de scăderea salariului, nu trebuie să avem în vedere numai prețul în bani al muncii, salariul nominal.

Dar nici salariul nominal, adică suma de bani pentru care muncitorul se vinde capitalistului, nici salariul real, adică cantitatea de mărfuri pe care poate s-o cumpere cu acești bani, nu epuizează raporturile cuprinse în salariu.

Înainte de toate, salariul mai este determinat și de raportul în care se găsește față de câștig, față de profitul capitalistului; acesta este salariul comparativ, salariul relativ.

Salariul real exprimă prețul muncii în raport cu prețul celorlalte mărfuri; în schimb, salariul relativ exprimă partea care revine muncii nemijlocite din valoarea nou produsă de ea, în raport cu partea care revine muncii acumulate, capitalului.

Am spus mai sus: „Salariul nu este deci o parte care revine muncitorului din marfa produsă de el. Salariul este acea parte din mărfurile deja existente cu care capitalistul își cumpără o cantitate determinată de forță de muncă productivă”. Dar capitalistul trebuie să înlocuiască din nou acest salariu din prețul cu care vinde produsul creat de muncitor; el trebuie să-l înlocuiască în așa fel, încât, de regulă, să-i mai rămână un excedent peste cheltuielile de producție făcute, un profit. Prețul de vânzare al mărfii produse de muncitor se împarte pentru capitalist în trei părți: *în primul rând*, partea care înlocuiește prețul materiilor prime avansate de el cât și uzura uneltelor, a mașinilor și a altor mijloace de muncă, de asemenea avansate de el; *în al doilea rând*, partea care înlocuiește salariul avansat de el, și, *în al treilea rând*, excedentul care rămâne, adică profitul capitalistului. În timp ce prima parte înlocuiește numai *valori care au existat mai înainte*, este limpede că atât partea care înlocuiește salariul cât și excedentul, care reprezintă profitul capitalistului, sunt luate pe

de-a-ntregul din *valoarea nouă creată prin munca muncitorului* și adăugată materiilor prime. Și *în acest sens* putem considera atât salariul cât și profitul, spre a le compara între ele, ca părți din produsul muncitorului.

Salariul real poate rămâne același, ba chiar să crească, și salariul relativ poate totuși să scadă. Să presupunem, de pildă, că prețurile tuturor mijloacelor de subzistență ar fi scăzut cu $\frac{2}{3}$, în timp ce salariul cu ziua ar fi scăzut numai cu $\frac{1}{3}$, adică, de pildă, de la 3 mărci la 2 mărci. Deși, având aceste 2 mărci, muncitorul dispune de o sumă mai mare de mărfuri decât dispunea înainte când avea 3 mărci, salariul său a scăzut, totuși, în raport cu profitul capitalistului. Profitul capitalistului (de pildă, al fabricantului) s-a mărit cu o marcă; aceasta înseamnă că, pentru o sumă mai mică de valori de schimb pe care capitalistul o plătește muncitorului, muncitorul trebuie să producă o sumă de valori de schimb mai mare ca înainte. Partea capitalului a crescut în raport cu partea muncii. Repartiția averii sociale între capital și muncă a devenit și mai inegală. Capitalistul comandă cu același capital unei cantități mai mari de muncă. Puterea clasei capitaliștilor asupra clasei muncitoare a crescut, poziția socială a muncitorului s-a înrăutățit; ea a căzut cu încă o treaptă mai jos față de aceea a capitalistului.

Care este deci legea generală care determină scăderea și creșterea salariului și a profitului în corelația lor?

Salariul și profitul se află într-un raport invers. Partea capitalului, profitul, crește în aceeași proporție în care scade partea muncii, salariul, și invers. Profitul crește în măsura în care salariul scade, și scade în măsura în care salariul crește.

Se va obiecta, poate, că capitalistul poate câștiga prin schimbul avantajos al produselor sale cu alți capitaliști, prin creșterea cererii pentru marfa sa, fie în urma deschiderii de piețe noi, fie în urma creșterii momentane a necesităților pe piețele vechi etc.; că profitul unui capitalist se poate, așadar, mări prin înșelarea altor capitaliști, independent de creșterea și de scăderea salariului, adică a valorii de schimb a forței de muncă; sau că profitul capitalistului ar putea de asemenea crește prin perfecționarea uneltelor de muncă, printr-o nouă metodă de folosire a forțelor naturii etc.

În primul rând va trebui să se admită că rezultatul rămâne același, deși se obține pe o cale inversă. E drept că profitul s-a mărit nu pentru că a scăzut salariul, ci salariul a scăzut pentru că s-a mărit profitul. Cu aceeași cantitate de muncă străină capitalistul a cumpărat o cantitate mai mare de valori de schimb, fără să fi plătit din această cauză munca mai scump; adică, în raport cu venitul net pe care munca îl aduce capitalistului, ea este plătită mai ieftin.

Pe lângă aceasta amintim că, în ciuda oscilațiilor prețurilor mărfurilor, prețul mediu al fiecărei mărfi, proporția în care este schimbată pe alte mărfuri,

este determinat de *cheltuielile ei de producție*. De aceea înșelăciunile reciproce dinăuntru clasei capitaliștilor se compensează în mod necesar. Perfecționarea mașinilor, noile metode de folosire a forțelor naturii în slujba producției dau posibilitatea să se creeze într-un timp de muncă dat, cu aceeași cantitate de muncă și de capital, o masă mai mare de produse, dar în niciun caz o masă mai mare de valori de schimb. Dacă prin folosirea mașinii de filat pot să produc într-o oră de două ori mai multe fire ca înainte de a fi fost ea inventată, de pildă 100 de pfunzi în loc de 50, eu nu capăt până la urmă în schimbul acestor 100 de pfunzi mai multe mărfuri decât primeam înainte pentru 50, pentru că cheltuielile de producție au scăzut la jumătate sau pentru că pot să furnizez cu aceleași cheltuieli o cantitate dublă de produse.

În sfârșit, oricare ar fi proporția în care clasa capitalistă, burghezia, fie dintr-o singură țară, fie de pe întreaga piață mondială, ar repartiza în sânul ei venitul net de pe urma producției, suma totală a acestui venit net nu este, de fiecare dată, altceva decât suma cu care munca acumulată a crescut în total datorită muncii nemijlocite. Această sumă totală crește deci în proporția în care munca mărește capitalul, adică în proporția în care profitul crește față de salariu.

Vedem așadar, că, chiar dacă rămânem în *limitele relației dintre capital și munca salariată, interesele capitalului și interesele muncii salariate sunt diametral opuse*.

O creștere rapidă a capitalului este egală cu o creștere rapidă a profitului. Profitul poate să crească repede numai atunci când prețul muncii, când salariul relativ scade tot așa de repede. Salariul relativ poate să scadă, deși salariul real crește odată cu salariul nominal, cu valoarea bănească a muncii, însă nu în aceeași proporție ca profitul. Dacă, de pildă, în perioadele când afacerile merg bine salariul crește cu 5%, în timp ce profitul crește cu 30%, atunci salariul comparativ, salariul relativ *nu a crescut, ci a scăzut*.

Așadar, chiar dacă venitul muncitorului se mărește odată cu creșterea rapidă a capitalului, se mărește în același timp și prăpastia socială care desparte pe muncitor de capitalist, se mărește în același timp și puterea capitalului asupra muncii, dependența muncii față de capital.

Afirmația că muncitorul este interesat în creșterea rapidă a capitalului înseamnă doar atât: cu cât muncitorul mărește mai repede avuția străină, cu atât mai grasă va fi bucățica care îi va pica lui, cu atât mai mulți muncitori pot avea de lucru și pot fi chemați la viață, cu atât mai mult poate spori munca sclavilor care depind de capital.

Am văzut așadar:

Chiar *situația cea mai favorabilă* pentru clasa muncitoare, *creșterea cât se poate de rapidă a capitalului*, oricât ar îmbunătăți viața materială a munci-

torului, nu desființează antagonismul dintre interesele sale și interesele burghezului, interesele capitalistului. *Profitul și salariul* se află în permanență într-un *raport invers*.

Dacă capitalul crește repede, salariul poate să crească și el, dar profitul capitalistului crește incomparabil mai repede. Starea materială a muncitorului s-a îmbunătățit, dar s-a îmbunătățit în dauna situației sale sociale. Prăpastia socială care-l desparte de capitalist s-a lărgit.

În sfârșit:

Afirmația că pentru munca salariată condiția cea mai favorabilă este creșterea cât mai rapidă a capitalului productiv înseamnă de fapt doar atât: cu cât clasa muncitoare mărește și sporește mai repede puterea vrăjmașă ei, avuția străină care o domină, cu atât mai favorabile sunt condițiile în care i se permite să muncească mai departe pentru a spori avuția burgheză, pentru a mări puterea capitalului, mulțumită că-și făurește singură lanțurile de aur cu care burghezia o târăște după sine.

V

Creșterea capitalului productiv și creșterea salariului să fie ele oare într-adevăr atât de indisolubil legate, cum pretind economiștii burghezi? Nu trebuie să-i credem pe cuvânt. Nu trebuie să-i credem nici măcar atunci când afirmă că cu cât capitalul este mai gras, cu atât sclavul lui este mai bine îndopat. Burghezia este prea luminată, ea calculează prea bine pentru a împărtăși prejudecățile feudalului, care se fălește cu strălucirea slugilor sale. Condițiile de existență ale burgheziei o constrâng să calculeze.

Va trebui de aceea să cercetăm lucrurile mai îndeaproape.

Cum acționează creșterea capitalului productiv asupra salariului?

Când capitalul productiv al societății burgheze crește în general și în întregime, are loc o acumulare *mai multilaterală* de muncă. Crește numărul capitaliștilor și volumul capitalurilor lor. Înmulțirea capitalurilor mărește *concurența dintre capitaliști*. *Volumul tot mai mare* al capitalurilor oferă mijloace *de a aduce pe câmpul de luptă industrial armate de muncitori mai puternice și înarmate cu unelte de luptă mai uriașe*.

Un capitalist poate să-l înlăture pe celălalt de pe câmpul de luptă și să pună stăpânire pe capitalul lui numai vânzând mai ieftin. Pentru a putea vinde mai ieftin fără să se ruineze, el trebuie să producă mai ieftin, adică trebuie să dezvolte cât mai mult cu puțință forța productivă a muncii. Dar forța productivă a muncii se intensifică, în primul rând, printr-o *mai mare diviziune a muncii*, prin introducerea tot mai generalizată și perfecționarea

continuă a *mașinilor*. Cu cât este mai mare armata de muncitori între care este divizată munca, cu cât mașinile se introduc pe scară mai uriașă, cu atât scad, proporțional, cheltuielile de producție, cu atât mai productivă devine munca. De aceea între capitaliști ia naștere o întrecere generală pentru a mări diviziunea muncii și numărul mașinilor și a le exploata cât mai intens.

Cum va proceda un capitalist dacă, printr-o diviziune mai mare a muncii, prin folosirea și perfecționarea unor mașini noi, prin exploatarea mai avantajoasă și mai masivă a forțelor naturii, a găsit mijlocul de a produce cu aceeași cantitate de muncă sau de muncă acumulată o cantitate mai mare de produse, de mărfuri decât concurenții săi, de pildă dacă în timpul de muncă în care concurenții săi țes o jumătate de cot de pânză el poate produce un cot întreg de pânză?

El ar putea să vândă în continuare o jumătate de cot de pânză la prețul de piață de până atunci, dar acesta n-ar fi un mijloc de a-i înlătura de pe piață pe concurenții săi și de a-și mări propria sa desfacere. Pe măsură însă ce producția sa a crescut, a crescut pentru el și nevoia desfacerii. Mijloacele de producție mai puternice și mai costisitoare de care dispune îi *permit*, ce-i drept, să-și vândă marfa mai ieftin, dar ele îl *constrâng* totodată să vândă mai multe mărfuri, să cucerească o piață incomparabil *mai mare* pentru mărfurile sale; de aceea capitalistul nostru va vinde jumătatea de cot de pânză mai ieftin decât concurenții săi.

Capitalistul nu va vinde însă un cot întreg la același preț la care vând concurenții săi jumătatea de cot, deși producerea întregului cot nu-l costă mai mult decât îi costă pe ceilalți o jumătate de cot. Căci în acest caz el n-ar câștiga nimic în plus, ci și-ar scoate prin schimb numai cheltuielile de producție. O eventuală mărire a încasărilor sale s-ar datora faptului că a pus în mișcare un capital mai mare, și nu faptului că și-ar fi valorificat capitalul într-o măsură mai mare decât ceilalți. De altfel el atinge scopul urmărit fixând prețul mărfii sale numai cu câteva procente mai jos decât concurenții săi. El îi înlătură de pe piață sau, cel puțin, le răpește o parte din desfacere, *vânzând sub prețul lor de vânzare*. În sfârșit, să ne amintim că prețul curent este întotdeauna *peste sau sub cheltuielile de producție*, după cum vânzarea unei mărfi are loc într-un sezon favorabil sau nefavorabil industriei. După cum prețul de piață al cotului de pânză este peste sau sub cheltuielile lui de producție obișnuite până atunci, va varia și procentul cu care capitalistul care a folosit noi mijloace de producție mai productive va vinde peste cheltuielile sale reale de producție.

Privilegiul capitalistului nostru nu este însă de lungă durată; alți capitaliști concurenți introduc aceleași mașini, aceeași diviziune a muncii, le introduc pe aceeași scară sau pe o scară mai largă, și acest proces se va generaliza

în asemenea măsură, încât prețul pânzei va scădea nu numai *sub vechile ei cheltuieli de producție*, dar și *sub noile ei cheltuieli de producție*.

Așadar, capitaliștii se găsesc acum unii față de alții în aceeași situație în care se aflau *înainte* de introducerea noilor mijloace de producție; și dacă cu aceste mijloace pot furniza la același preț o cantitate dublă de produse, ei sunt *acum* siliți să furnizeze această cantitate dublă *sub* prețul vechi. Pe baza acestor noi cheltuieli de producție reîncepe același joc. O mai mare diviziune a muncii, mai multe mașini, exploatarea diviziunii muncii și a mașinilor pe o scară și mai largă. Iar concurența reacționează la fel față de acest rezultat.

Vedem deci cum modul de a produce, mijloacele de producție sunt astfel permanent transformate, revoluționate, cum *diviziunea muncii aduce cu sine în mod necesar o și mai mare diviziune a muncii, folosirea mașinilor o și mai largă folosire a mașinilor, producția pe scară întinsă o producție pe scară și mai întinsă*.

Aceasta este legea care scoate mereu producția burgheză din vechiul ei făgaș și silește capitalul să încordeze forțele productive ale muncii, *pentru că* le-a încordat mai înainte, legea care nu-i dă răgaz și care-i șoptește fără încetare: Înainte! Înainte!

Legea aceasta nu e alta decât legea în virtutea căreia prețul unei mărfi se egalizează în mod necesar, în cadrul oscilațiilor periodice ale comerțului, cu *cheltuielile ei de producție*.

Oricât de uriașe ar fi mijloacele de producție puse în mișcare de un capitalist, concurența va generaliza aceste mijloace de producție, și, din momentul în care le-a generalizat, singurul rezultat al productivității mai mari a capitalului său este că acum trebuie să furnizeze, *la același preț*, de 10, de 20, de 100 de ori mai mult decât înainte. Dar deoarece el trebuie să desfacă, poate, de o mie de ori mai mult pentru a compensa printr-o cantitate mai mare de produse desfăcute prețul de vânzare mai mic, întrucât acum este necesară o vânzare mai masivă nu numai pentru a câștiga mai mult, ci și pentru a înlocui cheltuielile de producție — după cum am văzut, înseși uneltele de producție devin tot mai scumpe —, și întrucât această vânzare masivă a devenit o chestiune vitală nu numai pentru el, ci și pentru rivalii lui, vechea luptă reîncepe *cu atât mai violent cu cât mijloacele de producție deja inventate sunt mai productive. Diviziunea muncii și folosirea mașinilor vor continua prin urmare pe o scară incomparabil mai largă*.

Oricare ar fi puterea mijloacelor de producție folosite, concurența caută să răpească capitalului roadele de aur ale acestei puteri, reducând prețul mărfii la nivelul cheltuielilor de producție, ridicând deci, pe măsură ce se produce mai ieftin, adică pe măsură ce se produce mai mult cu aceeași cantitate de muncă, la rangul unei legi imperioase producția mai ieftină, furnizarea unei cantități

tot mai mari de produse pentru aceeași sumă. Astfel, prin eforturile sale, capitalistul n-a câștigat nimic altceva decât obligația de a furniza mai mult în același timp de muncă, într-un cuvânt *condiții mai grele pentru valorificarea capitalului său*. Deci, în timp ce concurența îl urmărește mereu cu a ei lege a cheltuielilor de producție și fiecare armă pe care o făurește împotriva rivalilor săi se transformă într-o armă împotriva lui însuși, capitalistul caută neîncetat să păcălească concurența, introducând fără răgaz mașini noi, mai costisitoare, dar care produc mai ieftin, introducând noi diviziuni ale muncii în locul celor vechi fără să aștepte până ce concurența să le fi învechit pe cele noi.

Să ne închipuim acum că această agitație febrilă a cuprins *simultan întreaga piață mondială*, și vom înțelege cum creșterea, acumularea și concentrarea capitalului au ca urmare aplicarea pe scară tot mai uriașă a unei neîncetate și tot mai accelerate diviziuni a muncii, folosirea de noi mașini și perfecționarea celor vechi.

Dar cum acționează aceste împrejurări, care nu pot fi despărțite de creșterea capitalului productiv, asupra determinării salariului?

Diviziunea mai mare a muncii permite unui singur muncitor să execute munca a 5, 10, 20 de muncitori; ea mărește, prin urmare, concurența dintre muncitori de 5, 10, 20 de ori. Muncitorii își fac concurență nu numai vânzându-se unul mai ieftin decât celălalt; ei își fac concurență executând *unul* munca a 5, 10, 20 de muncitori; *diviziunea muncii*, introdusă și mereu sporită de către capital, îi constrânge pe muncitori să se concureze în acest fel.

Mai departe. Pe măsură ce *diviziunea muncii* sporește, munca *se simplifică*. Îndemânarea deosebită a muncitorului își pierde valoarea. El e transformat într-o simplă forță de producție monotonă, căreia nu i se cer nici eforturi fizice, nici intelectuale. Munca lui o poate face oricine. De aceea concurenții îl asaltează din toate părțile, și, pe lângă aceasta, mai reamintim că cu cât munca este mai simplă și mai ușor de învățat, cu cât necesită mai puține cheltuieli de producție pentru a fi însoțită, cu atât mai mult scade salariul, căci salariul, întocmai ca și prețul oricărei alte mărfi, este determinat de cheltuielile de producție.

Așadar, *pe măsură ce munca satisface mai puțin și devine mai dezgustătoare, sporește concurența și scade salariul*. Muncitorul caută să-și mențină suma salariului său muncind mai mult, fie că lucrează mai multe ore, fie că produce mai mult în aceeași oră. Împins de nevoie, el mărește deci și mai mult efectele dezastruoase ale diviziunii muncii. De aici rezultă că *cu cât lucrează mai mult, cu atât salariul pe care-l primește e mai mic*, și anume pentru simplul motiv că face în aceeași măsură concurență tovarășilor săi de muncă; își face deci din aceștia tot atâția concurenți care se oferă la condiții

tot atât de proaste ca el, pentru că în ultimă instanță, *își face, așadar, sie însuși concurență, sie însuși ca membru al clasei muncitoare.*

Mașinile produc aceleași efecte pe o scară mult mai întinsă, deoarece înlocuiesc pe muncitorii îndemânatici cu muncitori neîndemânatici, pe bărbați cu femei, pe adulți cu copii, căci acolo unde este introdusă pentru prima dată mașina, muncitorii manuali sunt aruncați în stradă în masă, iar acolo unde mașina este dezvoltată, perfecționată, înlocuită cu mașini mai productive, muncitorii sunt concediați în grupuri mai mici. Am descris mai sus în linii mari războiul industrial pe care-l duc capitaliștii între ei; *caracteristica acestui război este că bătăliile se câștigă nu atât prin recrutarea, cât prin concedierea armatei de muncitori. Comandanții, capitaliștii, se întrec în a concedia care de care mai mulți soldați industriali.*

Economiștii afirmă, firește, că muncitorii deveniți de prisos prin introducerea mașinilor găsesc *noi* ramuri de activitate.

Ei nu au curajul să afirme de-a dreptul că muncitorii care au fost concediați găsesc de lucru în noi ramuri de muncă. Faptele dezminț prea categoric această minciună. De fapt, ei nu susțin decât că pentru *alte părți componente ale clasei muncitoare*, de pildă pentru acea parte din tânăra generație de muncitori care se pregătea să intre în ramura industrială dispărută, se vor găsi noi posibilități de muncă. Firește, aceasta este o mare satisfacție pentru muncitorii căzuți în luptă. Domnii capitaliști nu vor duce lipsă de carne și de sânge proaspăt care să poată fi exploatat, iar morții vor fi lăsați să-și îngroape morții. Aceasta este o consolare pe care burghezi și-o acordă mai mult lor înșiși decât muncitorilor. Dacă întreaga clasă a muncitorilor salariați ar fi nimicită de mașini, ce grozăvie ar însemna acest lucru pentru capital, care fără munca salariată încetează de a mai fi capital!

Să presupunem însă că muncitorii înlăturați direct de către mașină și toată acea parte a tinerei generații care așteaptă să fie angajată în ramura respectivă de muncă găsesc o *nouă ocupație*. Crede cineva că această nouă ocupație va fi plătită la fel ca cea pierdută? *Aceasta ar contrazice toate legile economiei.* Am văzut că industria modernă determină în permanență înlocuirea ocupațiilor complexe, superioare prin altele mai simple, subordonate.

Cum ar putea deci o masă de muncitori alungați de mașină dintr-o ramură industrială să-și găsească un refugiu în altă ramură fără ca *plata să fie mai mică, mai proastă?*

Ca o excepție a fost citat cazul muncitorilor care lucrează chiar în producția de mașini. De îndată ce în industrie se cer și se folosesc mai multe mașini, ar trebui să crească în mod necesar numărul mașinilor, prin urmare ar trebui să crească producția de mașini și totodată și numărul muncitorilor care lucrează în producția de mașini, iar muncitorii ocupați în această ramură

industrială sunt muncitori pricepuți, ba chiar instruiți.

De la 1840 încoace această afirmație, care și înainte era adevărată numai pe jumătate, și-a pierdut orice aparență de adevăr, deoarece în producția de mașini, în aceeași măsură ca și în producția de fire de bumbac, mașinile sunt folosite tot mai multilateral, iar muncitorii ocupați în fabricile de mașini nu mai puteau juca față de mașinile extrem de ingenioase decât rolul unor mașini extrem de rudimentare.

Dar în locul bărbatului concediat din cauza mașinii fabrica angajează, poate, *trei* copii și o femeie! Și nu trebuia, oare, salariul bărbatului să ajungă pentru cei trei copii și o femeie? Nu trebuia să ajungă acest minim de salariu pentru conservarea și înmulțirea speciei? Ce dovedește, așadar, această vorbărie, în care se complac burghezii? Nimic altceva decât că, pentru a câștiga cele necesare existenței *unei* familii de muncitori, se consumă astăzi de patru ori mai multe vieți de muncitori decât înainte.

Să rezumăm: *Cu cât crește mai mult capitalul productiv, cu atât se extinde mai mult diviziunea muncii și folosirea mașinilor. Cu cât se extind mai mult diviziunea muncii și folosirea mașinilor, cu atât crește mai mult concurența dintre muncitori, cu atât se reduce mai mult salariul lor.*

În plus, clasa muncitoare se recrutează și din păturile *mai de sus ale societății*; în rândurile proletariatului cad o mulțime de mici industriași și mici rentieri, care se grăbesc să-și întindă brațele alături de brațele muncitorilor. Astfel pădurea de brațe întinse care cer de lucru devine tot mai deasă, iar brațele tot mai slabe.

Se înțelege de la sine că micul industriaș nu poate rezista în lupta în care una din primele condiții este aceea de a produce pe o scară din ce în ce mai mare, adică tocmai de a fi un mare industriaș, și nu unul mic.

Că dobânda capitalului scade în aceeași măsură în care se mărește masa și numărul capitalurilor, în care crește capitalul, că prin urmare, micul rentier nu mai poate trăi din renta lui, fiind deci nevoit să se avânte în industrie, să contribuie deci la îngroșarea rândurilor micilor industriași și prin aceasta la sporirea numărului de candidați la proletariat, toate acestea nu mai au nevoie de alte explicații.

În sfârșit, în măsura în care capitaliștii sunt siliți de procesul descris mai sus să exploateze pe o scară mai întinsă uriașele mijloace de producție deja existente și să pună în mișcare în acest scop toate resorturile creditului, în aceeași măsură se înmulțesc și catastrofele industriale, în mijlocul cărora lumea comercială nu se menține decât sacrificând zeilor infernului o parte din avutie, din produse și chiar din forțele de producție, — într-un cuvânt, *crizele* devin mai intense. Ele devin mai frecvente și mai violente chiar și numai din cauză că, pe măsură ce crește masa de produse și, prin urmare, necesitatea unor

piețe largi, piața mondială se îngustează tot mai mult, rămân tot mai puține piețe noi de exploatat, deoarece fiecare criză precedentă a atras în comerțul mondial o piață până atunci necucerită sau numai superficial exploatată. Dar capitalul nu numai că *trăiește* de pe urma muncii. Stăpân pe cât de distins, pe atât de barbar, el trage după sine în mormânt cadavrele sclavilor săi, întregi hecatombe de muncitori care pier în timpul crizelor. *Vedem, așadar, că incomparabil mai repede decât capitalul, crește concurența dintre muncitori, adică cu atât mai mult scad relativ posibilitățile de muncă, mijloacele de subzistență pentru clasa muncitoare, și cu toate acestea creșterea rapidă a capitalului este condiția cea mai favorabilă pentru munca salariată.*

Va urma...

